

КРОС-КУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ІСТОРІЯ І СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇCROSS-CULTURAL COMMUNICATION IN INSTITUTIONS
OF HIGHER EDUCATION: HISTORY AND CURRENT TRENDS

У статті авторка представила результати дослідження історії і сучасних тенденцій крос-культурної комунікації у закладах вищої освіти. З опорою на методологію компетентнісного і герменевтичного підходів охарактеризовано історично обумовлені напрями крос-культурного дослідження: технології збору і опису спільних і відмінних рис різних культур, мов, стилістики спілкування, яка обумовлена національним і ментальним контекстами; розкриття змісту і процесуальних аспектів крос-культурної своєрідності в комунікаціях для толерування і поступового відходу від етнічної ідентифікації у спілкуванні.

У статті зазначено про те, що крос-культурна комунікація у закладах вищої освіти історично обумовлена когнітивною сферою. Це означає, що у змісті освітніх компонент програм підготовки фахівців з різних галузей знань має значення інформація про культурні, національні своєрідності учасників освітнього процесу, осмислене використання правил міжкультурного спілкування і комунікації, які оприлюднені в документах локального значення. Також значущим є володіння методиками і способами крос-культурної комунікації, попередження і подолання відповідних конфліктогенів. Автором презентовано бачення алгоритму стратегій мотиваційного і діяльнісного аспектів крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти на прикладі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Зокрема виділено історично складені традиції комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу, відкритість і можливість проявити культурну своєрідність в різноманітних позааудиторних заходах, спільнотах. Широка популяризація цінностей мультикультурності в діяльності культурних центрів і під час мовної підготовки, гуманістичні ціннісні орієнтири, оприлюднені у місії і візії університету.

Ключові слова: крос-культурна комунікація, університет, якість освіти, ціннісні орієнтири, просвітні заходи, гуманізм, традиції університетської освіти.

In the article, the author presented the results of research into the history and current trends of cross-cultural communication in higher education institutions. Based on the methodology of competence and hermeneutic approaches, the historically determined directions of cross-cultural research are characterized: technologies for collecting and describing common and distinctive features of different cultures, languages, communication styles, which is determined by national and mental contexts; disclosure of content and procedural aspects of cross-cultural originality in communications for tolerance and gradual departure from ethnic identification in communication.

The article states that cross-cultural communication in institutions of higher education is historically conditioned by the cognitive sphere. This means that in the content of educational components of programs for training specialists from various fields of knowledge, information about the cultural and national peculiarities of the participants in the educational process, meaningful use of the rules of intercultural communication and communication, which are published in documents of local significance, are important. It is also important to master the techniques and methods of cross-cultural communication, prevention and overcoming of the relevant conflict generators. The author presented a vision of the algorithm of motivational strategies and activity aspects of cross-cultural communication of students of higher education on the example of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. In particular, the historically developed traditions of communicative interaction of the educational process participants, openness and the opportunity to show cultural originality in various non-auditory events and communities are highlighted. Broad popularization of the values of multiculturalism in the activities of cultural centers and during language training, humanistic value orientations, published in the mission and vision of the university.

Key words: cross-cultural communication, university, quality of education, value orientations, educational activities, humanism, traditions of university education.

УДК 378.06:37.04
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/69.2.24>

Петренко Т.В.,

канд. філол. наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Заявлена проблема досліджується у контексті визначеної Стратегією розвитку вищої освіти в Україні проблеми, а саме: «значна частина здобувачів вищої освіти не набуває достатніх знань про розмаїття культур, навичок робочої комунікації в міжнародному контексті» [6]. На теперішній час університети в Україні реалізують не лише соціальний запит суспільства на фахівця, здатного професійно і продуктивно організувати комунікаційні процеси у фаховій сфері, але й дають змогу реалізувати особистісні запити і індивідуальні потреби здобувачів і широкого абітурієнтського загалу. Проблема крос-культурної

підготовки, змісту такої комунікації в освітніх програмах фахової підготовки на різних рівнях вищої освіти стає все більше затребуваною з огляду на виклики глобалізації, прогресування інформаційно-комунікаційних цифрових технологій, увагою світової спільноти до України у період провадженого воєнного стану і у період відновлення України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Зазначимо тут, що заявлена проблема достатньо широко презентована у сучасному інформаційному просторі і науково-педагогічному дискурсі. Категорійне поле і технологічні аспекти теми започатковано авторкою [4]. Певною мірою

компетентності крос-культурної комунікації презентовано через призму міжуніверситетських наукових комунікацій І. Хижняк [9], когнітивний аспект педагогічної діяльності – В. Ворожбіт-Горбатюк [2], інформаційно-комунікаційну компетентність і технології партнерства – Н. Борисенко [1]. Методологія і категорійне поле цієї наукової розвідки сформовано з урахуванням пропозицій і висновків Д. Мітрі, Т. Бредлі [11], А. Солодкої [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри широкий і багатофакторний дискурс проблема крос-культурної комунікації як компетентності у програмах підготовки фахівців у закладах вищої освіти залишається актуальною, оскільки її цільові, змістові і процесуальні аспекти чутливі до трансформацій вищої освіти загалом, обумовлені динамічними перетвореннями в змісті освітніх програм. Тож на теперішній час актуальним залишається дослідження історії і сучасних тенденцій крос-культурної комунікації у закладах вищої освіти.

Мета статті: охарактеризувати історично обумовлені напрями крос-культурного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проведено з опорою компетентнісного і герменевтичного підходів. Компетентнісний підхід передбачає виокремлення у змісті освітніх програм, що реалізуються у закладах вищої освіти компетентностей крос-культурної комунікації. У Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди [8] реалізуються освітні програми з різних спеціальностей. Фактично в кожній такій програмі закладено компетентності крос-культурної комунікації як синтезовані елементи загальних здатностей і предметних компетентностей. Компетентнісний підхід в освітніх програмах, що реалізуються у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, тісно синтезований з герменевтичним підходом, що прослідковується в спрямованості таких програм на розуміння і міждисциплінарне осмислення ціннісних орієнтирів досягнень людської цивілізації, інтеграції науки, мистецтва, культури в історичному поступі.

На підставі аналізу освітніх програм за напрямом підготовки 014 – Середня освіта [8] у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди можна виділити напрями крос-культурного дослідження освітнього процесу як культурного феномену і комунікативного простору: технології збору і опису спільних і відмінних рис різних культур, мов, стилістики спілкування, яка обумовлена національним і ментальним контекстами; розкриття змісту і процесуальних аспектів крос-культурної своєрідності в комунікаціях для толерування і поступового відходу від етнічної ідентифікації у спілкуванні.

Виділені напрями крос-культурного дослідження ґрунтуються на основі сутнісного значення

компетентностей крос-культурної комунікації [4], визначених етичних орієнтирів такої комунікації [3], синтезу у змісті нормативних і вибіркових освітніх компонент професійних (предметних) компетентностей фахової підготовки [5]. Наголосимо, що в історії розвитку Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди крос-культурна комунікація історично обумовлена когнітивною сферою. Це прослідковується у прикладах опори у змісті освітніх компонент на вивчення культурної своєрідності учасників освітнього процесу, творення багатомовного культурного простору на прикладі функціонування численних культурних центрів [8]. У локальних документах, зокрема у Положенні про організацію освітнього процесу у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди зосереджено увагу на ціннісно орієнтованих правилах і умовах міжкультурного комунікування [8]. У змісті освітніх програм за напрямом підготовки 014 – Середня освіта передбачено широке використання методик опанування неконфліктної крос-культурної комунікації, попередження і подолання можливих конфліктогенів.

Когнітивний базис формування крос-культурної компетентності передбачає орієнтування у змісті освітніх компонент освітніх програм на осмислення і розуміння здобувачами вищої освіти знань про свою та інші культури, цілі, способи комунікування, практичне опанування техніками запобігання міжкультурних конфліктів і непорозуміння. Для підготовки фахівців у галузі 014 – Середня освіта апріорного значення також набуває методична підготовленість майбутніх педагогічних працівників до роботи в мультикультурному класі.

Важливою історично складеною і актуальною в умовах сьогодення тенденцією є соціокультурний контекст крос-культурної комунікації. У цьому аспекті в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди багато уваги приділяється формуванню лідерських якостей випускників, зокрема на прикладі роботи освітнього хабу, культурних центрів, лабораторій, науково-методичних рад і ради молодих учених, студентського наукового товариства [8].

Особистісно-вартісний контекст крос-культурної комунікації прослідковується в ціннісних орієнтирах, що визначають місію і візію Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, що узгоджені з принципами мультикультурності, конструктивної національної самоідентифікації здобувачів вищої освіти, педагогічних і науково-педагогічних працівників, інших учасників освітнього процесу, у тому числі – стейкхолдерів освітніх програм, толеруванні свідомості, наприклад, творчий проєкт «Лист війни» [8].

Виразним аспектом крос-культурної комунікації у Харківському національному педагогічному

університеті імені Г.С. Сковороди є мотиваційно-діяльнісний, що передбачає орієнтування навчально-пізнавальних і науково-дослідних взаємодій на формування навичок міжкультурної взаємодії, опанування методами педагогічної роботи в мультикультурному середовищі на засадах педагогічного партнерства з використанням коучингових технологій [8].

Експертно-аналітичний аспект крос-культурної комунікації не презентований на теперішній час у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, що актуалізує цю наукову розвідку і визначає подальші перспективні напрями її розроблення.

На підставі вивчення змісту освітніх програм, що реалізуються у в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, локальних документів, що визначають різні аспекти діяльності університету і усіх учасників освітнього процесу презентуємо авторське бачення алгоритму стратегій мотиваційного і діяльнісного аспектів крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. Під час розроблення алгоритму ми керувалися міркуваннями Р. Ерлі щодо використання технологій формування культурного інтелекту в спільноті комунікантів [10]. Першим компонентом такого алгоритму бачимо системне вивчення аудиторії: абітурієнтського середовища, комунікантів – учасників освітнього процесу – здобувачів, викладачів, працедавців. Цілеспрямоване вивчення культурної комунікативної та інших своєрідностей учасників освітнього процесу має стати визначальним в процесах оновлення освітніх програм і процедурних моментів їх реалізації. Другим компонентом авторського алгоритму бачимо визначення чітких, простих, зрозумілих цілей крос-культурного комунікування у контексті опанування конкретної освітньої програми певною цільовою аудиторією. Третім компонентом пропонованого алгоритму пропонуємо виділити спільні тактичні дії, спрямовані на формування нових і збереження уже усталених традицій комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу, відкритість, можливість проявити культурну своєрідність в різноманітних формах навчання, позааудиторної роботи, творчості і науці. Цей компонент також передбачає широку популяризацію цінностей мультикультурності в діяльності культурних центрів, навчальних, дослідницьких, соціальних проєктів під час мовної підготовки, гуманістичні ціннісні орієнтири, оприлюднені у місії і візії університету. Четвертим компонентом авторського алгоритму бачимо компонент комунікативного менеджменту, зокрема – розрахунок і раціональне осмислення бюджету, витрат (людських, часових, матеріально-технічних, технологічних, емоційних тощо) на організацію крос-культурної комунікації і формування

відповідних компетентностей. Зазвичай останній компонент часто не обліковується завчасно, що може призвести до втрати якісних результатів.

Висновки. Отже, когнітивний аспект визначено системоутворювальним в історії і сучасних тенденціях крос-культурного дослідження освітнього процесу у закладах вищої освіти. Досягнення цілей формування відповідних синтезованих компетентностей передбачає алгоритм розроблення стратегій мотиваційного і діяльнісного аспектів крос-культурної комунікації здобувачів вищої освіти. Зокрема презентовано авторський лінійний алгоритм з чотирьох компонентів: 1 – системне вивчення аудиторії (ентична ідентифікація, ментальність, позиціонування з національною культурою, розуміння глобалістичних процесів тощо); 2 – визначення чітких, простих, зрозумілих цілей крос-культурного комунікування; 3 – спільні тактичні дії; 4 – розрахунок і раціональне осмислення бюджету, витрат (людських, часових, матеріально-технічних, технологічних, емоційних тощо). На прикладі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди виділено історично складені традиції комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу, відкритість і можливість проявити культурну своєрідність в різноманітних позааудиторних заходах, спільнотах; широка популяризація цінностей мультикультурності в діяльності культурних центрів і під час мовної підготовки, гуманістичні ціннісні орієнтири, оприлюднені у місії і візії університету.

Перспективою подальшого розроблення проблематики крос-культурної комунікації вбачаємо у вивченні досвіду подолання мовних і комунікативних бар'єрів через спільну творчу соціально значущу діяльність, організацію крос-культурного невербального спілкування, осмислення і розуміння стереотипів нації, попередження етноцентризму.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Борисенко Н., Кежань Се, Ворожбіт-Горбатюк В.В. Інформаційно-комунікаційна компетентність педагога як ресурс партнерства. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2022. № 52. С. 52–60. doi:<https://doi.org/10.34142/23128046.2022.52.05>
2. Ворожбіт-Горбатюк В.В. Когнітивний компонент інноваційної педагогічної діяльності вчителя. *Молодь і ринок*. 2021. №9/195. С. 6–11. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.243883>
3. Дудка Т.Ю. Структуротворчий характер крос-культурної компетентності крізь призму професійної підготовки викладачів вищої школи. Актуальні проблеми вищої професійної освіти. Київ, 2021. С. 26–27. URL : <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/51567>
4. Петренко Т. Сучасні техніки крос-культурної комунікації в освітньому процесі. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 55. Том 3. 2023. С. 109–112. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.22>

5. Петрова І., Чанхиєва Ф. Етичні підстави крос-культурних комунікацій в умовах глобалізації. *Економічний часопис*. 2011. № 22. С. 108–117.

6. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

7. Солodka А.К. Теоретико-методичні засади крос-культурної взаємодії учасників педагогічного процесу вищих навчальних закладів : *дис. ... канд. пед. наук* : 13.00.07. Київ, 2015. 462 с.

8. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Офіційний сайт. URL : <http://hnpu.edu.ua/>

9. Хижняк І.А., Ворожбіт-Горбатюк В.В. Міжуніверситетські комунікаційні заходи як спосіб формування регіонального дослідницького середовища. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. Слов'янськ, 2021. Вип. 14. Ч. 1. С. 5–18. <http://profped.ddpu.edu.ua/article/view/236444/234962>

10. Earley P. C. Redefining Interactions Across Cultures and Organizations: Moving Forward with Cultural Intelligence. *Research in Organizational Behavior* / ed. by B. M. Staw, R.M. Kramer. Oxford: Elsevier, 2002. P. 271–299.

11. Mitry D. and Bradley T. Managerial leadership and cultural differences of Eastern European economics. URL: <http://marketing.byu.edu/htmlpages/ccrs/proceedings99/mitrybradley.htm>